

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

สถานการณ์โลกปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องจนแทบก้าวตามไม่ทัน เป็นสังคมยุคโลกาภิวัตน์ และยุคของสังคมการสื่อสารหรือสารสนเทศ (Information Society) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้มีผลกระทบต่อสังคมมนุษย์ ความอยู่รอดของการดำรงชีวิตของมนุษย์ รวมทั้งมีการแข่งขันกันมากยิ่งขึ้น ผู้ใดมีความพร้อมด้านข้อมูลข่าวสารที่ดีกว่า ก็จะเป็นผู้ได้เปรียบ และมีความสำคัญยิ่งต่อการบริหารจัดการทุกด้านและทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับหน่วยงาน องค์กรหรือระดับชาติ ดังนั้นจะต้องสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมที่ถูกต้อง ดีงาม มีคุณธรรม ให้เกิดกับสังคม ประชาชนชาวไทยทุกระดับ

ปัจจุบันสังคมไทยได้นำระบบนํ้าการสื่อสาร หรือสารสนเทศมาช่วยในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นผลทำให้สังคมไทยพัฒนาทางด้านวัตถุมากเกินไป โดยมองข้ามการพัฒนาด้านจิตใจ ถ้าการพัฒนาสังคมไม่เน้นที่จิตใจแล้ว ผลที่จะเกิดตามมาก็คือ จิตใจของคนไทยจะต่ำลง มีความเห็นแก่ตัวโดยไม่คำนึงถึงความยุ่งยาก ความเดือดร้อนของผู้อื่น¹ ซึ่งในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 43 และมาตราที่ 81 สภาพการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบัน มีความเจริญก้าวหน้าด้านการจัดการศึกษา และมีการนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการเรียนการสอน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุมากกว่าด้านจิตใจ กล่าวคือ เกิดอำนาจนิยมวัตถุนิยม มีผลกระทบถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับคุณธรรม และจริยธรรม ในทางพระพุทธศาสนาที่กำหนดไว้ ผู้บริหารสถานศึกษานำมาใช้น้อยกว่าที่ควรจะเป็น ทำให้การบริหารงานไม่ราบรื่นและไม่ดีเท่าที่ควร ดังนั้นการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องได้ทั้งงานและได้ทั้งน้ำใจของเพื่อนร่วมงาน ในการนี้ผู้บริหารจะต้องใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ ผู้บริหาร

¹ สุพล วังสินธุ์, การพัฒนาองค์กรในสถานศึกษาสารพัฒนาหลักสูตร, (กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์ดี, 2537), หน้า 43.

ที่หวังจะใช้อำนาจหรือพระเดชในการสั่งการให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานอย่างเดียวนั้น ย่อมไม่เกิดประโยชน์ในการทำงาน¹ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของจิรภา สงวนสุข ได้กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษา บางครั้งไม่ให้ความสำคัญกับการใช้คุณธรรมในการบริหารงานทำให้ครูขาดขวัญและกำลังใจและผู้บริหารมีความรู้เรื่องคุณธรรมไม่ชัดเจนพอ เมื่อนำไปปฏิบัติจึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องสร้างเสริมภาพพจน์ให้เป็นที่ศรัทธา และเชื่อถือ

ในปีการศึกษา 2547 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1 ได้มีโรงเรียนที่อยู่ในการดูแลจำนวนทั้งสิ้น 175 โรงเรียน แต่มีโรงเรียนที่สมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ รวมทั้งหมดจำนวน 85 โรงเรียน และเฉพาะระดับประถมศึกษาและโรงเรียนขยายโอกาส จำนวน 75 โรงเรียน²

จากข้อมูลเบื้องต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบว่าผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1 มีพฤติกรรมในการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมสำหรับนักบริหาร คือ พรหมวิหาร 4 ประการ มากน้อยเพียงใด คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เพื่อนำผลงานวิจัยจะใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1 และหน่วยงานอื่น และใช้พิจารณาปรับปรุงแก้ไขการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1 ในส่วนของโรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

¹ สงวน สุทธิเลิศอรุณ, วิชาการสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2523), หน้า 109.

² กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1, “ข้อมูลพื้นฐานทางการศึกษา 2547 เอกสารลำดับที่ 4/2547”,แพร่: กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศ กลุ่มนโยบายและแผน, 2547 (อัดสำเนา).

1.3 สมมุติฐานการวิจัย

ครุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1 ระหว่างครูที่อยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา และครูที่อยู่ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาแตกต่างกัน

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1 ในส่วนของโรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการวิจัย คือ ครูผู้สอนในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1 ปีการศึกษา 2549 ในส่วนของโรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

3. ขอบเขตด้านตัวแปรในการวิจัย

- 1) ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ประเภทของโรงเรียน
- 2) ตัวแปรตาม ได้แก่ ความคิดของครูผู้สอนเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1

4. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยกำหนดพื้นที่เฉพาะสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1 ในส่วนของโรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

1.5 คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการเรียนและการพัฒนาสถานศึกษาเน้นกรอบการบริหารตามหลักธรรมพรหมวิหาร 4

2. การบริหารงาน หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่บริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1 ในส่วนของโรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

3. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1 ในส่วนของโรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

4. ครูผู้สอน หมายถึง ครูที่ทำการสอนในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1

5. ประเภทของโรงเรียน หมายถึง โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1 ในส่วนของโรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

6. หลักธรรมพรหมวิหาร 4 หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวจิตใจ ส่งเสริมให้มีความมั่นคงพร้อมทั้งความสัมพันธ์อันดีต่อผู้อื่น มีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1) เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์ สัตว์ทั่วหน้า

2) กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของครู

3) มุทิตา คือ ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตใจผ่องใส บันเทิง มีอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อครูทุกคนดำรงจิตใจปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุขเจริญอกงามยิ่งขึ้นไป

4) อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรม ดุจตราขึงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รู้จักวางเฉย สงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำเพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเองหรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน

7. การใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงาน หมายถึง พฤติกรรมการบริหารงานโดยใช้หลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่เขต1ในส่วนของโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

8. สถานศึกษา หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.ได้ทราบข้อมูลการนำเอาพรหมวิหาร4ไปใช้ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา ที่เข้าร่วมโครงการและไม่ได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1

2.สามารถใช้ข้อมูลในการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการนำหลักพุทธธรรม คือ พรหมวิหาร 4 ไปใช้ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประเภทต่างกัน

3.เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุง และส่งเสริมพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่พึงประสงค์